

17. Ukrajnai menekültek Magyarországon

A rövid és hosszú távú integráció lehetőségei és korlátai

Bernát Anikó – Tomka Zsófia

1. Bevezetés

Az orosz–ukrán háború által kiváltott menekültválság egy világszinten is növekvő migrációs trendbe illeszkedik. A 2022-es történelmi csúcs (6 millió új bevándorló) után 2023-ban az OECD-országokba újonnan érkező, tartós bevándorlók száma újra minden korábbinál magasabb, 6,5 millió fő volt, és ezen kívül 4,7 millió ukrajnai menekült is OECD-államokban talált menedéket, illetve telepedett le. Az újonnan érkező menekültek és menedékkérők száma is rekordmagas világszerte, amelynek csak egyik forrása az ukrajnai menekültválság (OECD 2024).

Az ukrajnai háború 2022. eleji kitörése óta rekordszámban érkeztek Magyarországra is menekültek: a tanulmányban bemutatott kutatás adatfelvételének időpontjáig, 2023 októberéig az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) becslése szerint hozzávetőlegesen 3 millióan lépték át az ukrán–magyar határt (beleértve az Ukrajnából közvetve, Románián keresztül érkezőket is), akiknek többsége rövid tartózkodás után továbbment Nyugat-Európa felé vagy még távolabbi országokba, más kontinensekre. 2023 októberében, az adatfelvétel idején 35 ezer menedékes (*temporary protection*) státusszal rendelkező ukrajnai menekült élt Magyarországon az ukrán–magyar kettős állampolgársággal rendelkező menekülteken kívül, akik magyar állampolgárságuk miatt nem kaphatnak menedékes státuszt (UNHCR 2023), és akik számának becslésére nincs hozzáférhető hivatalos és rendszeresen frissített adat.

Az ukrajnai menekültek köre tehát jogi szempontból élesen kettéválik Magyarországon, hiszen az egész Európában elérhető menedékes státuszra jogosult ukrán állampolgárok és az ukrán–magyar kettős állampolgárságú, főként kárpátaljai magyarok, bár sok szempontból egymást átfedő, de elvileg más jogi keretben élhetnek Magyarországon. A menedékes státusszal rendelkezőknek pénzbeli és természetbeni ellátások és jogok járnak, például adott, de változó feltételek mellett lakhatás és napi háromszori étkezést biztosító ellátás, ingyenes vasúti utazás, egészségügyi és szociális ellátás, oktatás, munkavállalás. A magyar állampolgársággal is rendelkező ukrajnai menekültek egyedülálló helyzete az

állampolgárság, nyelvtudás, és magyarországi kapcsolatháló adta egyértelmű előnyökből fakad, de a magyar állampolgárság mint magasabb rendű jogi státusz nem várt hátrányokkal is jár annak ellenére, hogy elvileg ugyanazokkal a jogokkal rendelkeznek és ugyanazokra az ellátásokra jogosultak, mint a menedékes státuszúak.

Az ukrán nemzetiségű és nyelvű menekültek számára a hétköznapi élethelyzetek és az integráció minden terepe, így a megélhetés, lakhatás, munka, egészségügy, oktatás, nyelv, szociális támogatások, adminisztratív feladatok, utazás stb. mind jelentős kihívást jelentenek, amiben a magyar állam menekültügyi és általános (egészségügyi, szociális, oktatási stb.) ellátórendszere, illetve az állammal szoros együttműködésben dolgozó nagy segítségnyújtó szervezetek nem tudtak elégséges támogatást nyújtani. A hiátust a legyengült magyar önkormányzati, illetve civil szektor és a nagyobb nemzetközi szervezetek (pl. az ENSZ szervezetei), valamint a lakosság spontán szolidaritási akciói még annak ellenére se tudták betölteni, hogy jellemzően – önmagához mérten – kiemelkedő mértékű erőfeszítésekkel, forrásokkal és rugalmassággal követte minden aktor a kiszámíthatatlan eseményeket és a II. világháború óta legnagyobb menekülthullámot (Tóth–Bernát 2022).

A jelen tanulmány célja, hogy bemutassa az Ukrajnából érkezett, Magyarországon élő, ezen belül a magyar állampolgársággal is rendelkező menekültek társadalmi helyzetét, integrációjuk folyamatát és fokát. Arra is részletesen kitérünk, hogy ennek során milyen kihívásokkal szembesültek az ukrain menekültek, ezzel segítve annak megértését, hogy milyen lehetőségei és korlátai vannak a rövidebb vagy hosszabb távon Magyarországon élő ukrain menekültek társadalmi integrációjának. Mindez időben 2022. február 24-e, az ukrain háború kitörése napjától kezdve e tanulmány írásának idejéig, 2024 végéig egy olyan két és fél, közel három éves időszakot ölel fel, amely során nagyon sokat változott a háború lefolyása, s emiatt folyamatosan változik a menekültek száma, összetétele, otthoni és külföldi lehetőségeik életük folytatására. Emellett változott a magyar jogi szabályozás, a különböző aktorok (az állam és a vele szoros szövetségben dolgozó nagy segítségnyújtó szervezetek, az egyéb magyar és nemzetközi civil szervezetek, az önkormányzatok, illetve a lakosság) támogatása, valamint a politikai, közéleti és lakossági attitűd is a menekültek körül. A tanulmány ezen az időszakon belül elsősorban a 2023. nyári helyzetre fókuszál, az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága megbízásából a TÁRKI által a menekültek szükségletfelméréséről (*Multi-Sector Needs Assessment*) (UNHCR 2023) készített adatfelvételére, amelynek koordinációját és elemzését a szerzők végezték a UNHCR-rel együttműködésben.

2. Az ukrajnai menekültválság magyarországi kontextusa

A magyar állam a 2022-ben hazánkba érkező ukrajnai menekültekkel szemben jóval toleránsabb és segítőbb hozzáállást mutatott, mint a 2015-ös migrációs és menekültválság idején, amire olyan erőteljes menekült- és migrációellenes politikával, jogi szabályozással és propagandával reagáltak, ami máig dominálja a politikai és a közbeszédet. Az állam hozzáállásában a fordulat nyilvánvaló oka az, hogy az ukrajnai menekültek profilja (európai keresztények egy szomszédos országból), különösen pedig a kárpátaljai magyar menekültké, jóval közelebb áll nemcsak a magyar lakossághoz, de a magyar állam és kormányzat politikájához és narratívájához is: rájuk valóban háború elől menekülőkként és nem „megélhetési migránsként” tekintettek (Tóth–Bernát 2022; Korkut–Fazekas 2023). Ugyanígy a lakosság menekültekkel kapcsolatos attitűdje is barátságosabb volt az ukrajnai válság elől menekülőkkel kapcsolatban, mint amit a 2015-ös menekültekkel kapcsolatban tapasztalhattunk (Tóth–Bernát 2022).

A barátságosabb és kooperatívabb hozzáállás ellenére az állam által biztosított lakhatási és ellátási (étkezési) lehetőségek – az ingyenes vasúti utazásra való jogosultságon túl – alapvetően elégtelenek voltak és elérhetőségük nagyon széles skálán szóródott. A lakhatós példáján keresztül jól látszik, de más szolgáltatásokra (pl. egészségügy, oktatás) is igaz, hogy sokszor csupán szerencse vagy épp a magasabb érdekérvényesítő képesség kérdése volt, hogy ki milyen szálláshelyhez jutott hozzá, illetve ezen belül a közösségi szállások mennyire kínáltak tartósan élhető teret a családok számára. Sokan ugyanis annak ellenére nem jutottak támogatott szálláshoz és ellátáshoz (pár napon túl), hogy arra elvileg a menedékes státusz garanciát nyújtott, vagy csak olyan távoli, elzárt, nehezen megközelíthető helyen, illetve olyan alacsony minőségű szálláson lakhattak volna, amit családok, munkavállalást vagy iskolába járást tervező családtagokkal nem tudtak elfogadni. Emiatt az ukrajnai menekültek nagy része eleve máshogy kellett megoldja a lakhatását, ami a jellemzően csak átmeneti jellegű, szívésségi, ingyenes lakhatástól a munkásszállón (vagy ahhoz hasonló lakhatási megoldáson) át a támogatott vagy teljesen önerőből fizetett lakásbérletig, és néhány ritka esetben a saját tulajdonú ingatlanig szintén széles skálán mozgott. Emellett az alapvető megélhetés töredékét se biztosította a menedékeseknek járó létfenntartási támogatás. Ezeket a nehézségeket a tanulmányban részletesebben bemutatjuk.

Mindezek a magyar állampolgársággal rendelkező ukrajnai menekülteket is érintik, akik épp a számukra elvileg erősebb jogi státuszt biztosító állampolgárság fényében paradox helyzetbe kerültek bizonyos szolgáltatások terén. Magyar állampolgárságuk révén ugyanis nem kaphatnak menedékes státuszt, azaz átmeneti védelmet (szemben a csak ukrán állampolgársággal rendelkezőkkel), ami a befogadó országhoz fűződő erős kötődéseik és ebből fakadó előnyeik ellenére

a hétköznapi életben és egyes ellátások és közszolgáltatások terén is nehézségekhez vezetett. Ez a helyzet különösen meglepő hiszen, miközben a menedékes státusz nyújtotta ellátásokra és kedvezményekre a magyar állampolgárságú ukrainai menekültek ugyanúgy jogosultak¹, addig a gyakorlati tapasztalat sokszor ezzel ellentétes volt (Magyar Helsinki Bizottság 2024), főleg az egészségügy és a lakhatás terén. Ennek oka, hogy bizonyos jogosultságokhoz (pl. tájkártya) az állampolgárság mellett egyéb feltételeknek is meg kell felelni, így például a kérvényezőnek állandó magyarországi lakcímmel vagy bejelentett munkaviszonnyal kell rendelkeznie, amelyet a magyar állampolgársággal is rendelkező menekültektől is elvártak a szolgáltatók (annak ellenére, hogy menekültekként más, a menedékesekkel megegyező elbírálás alá kellett volna esniük), és amit ők gyakran, főleg a menekülésük utáni első időszakban nem tudtak teljesíteni. Továbbá, az ukrán mellett magyar állampolgársággal is rendelkező menekültek más országokban se jogosultak a menedékes státuszra, ugyanis az ide vonatkozó EU-útmutatás szerint többes állampolgárság esetén meg kell vizsgálni, hogy a kérelmezőnek az állampolgársága szerinti országok bármelyike védelmet tud-e biztosítani, és ha igen, akkor a kérelmező nem tekinthető nemzetközi védelemre szorulóknak, azaz nem kaphat menedékes státuszt sem (EASO 2018). Ez a rendelkezés számos esetben vezetett a menedékes státusz, és ennek kapcsán a szociális támogatások és letelepedési engedély iránti kérelem visszautasításához például Németországban és Csehországban, ahol a hatóságok több száz főnyi ukrán–magyar kettős állampolgár, többnyire roma menekült menedékes, illetve szociális támogatásra benyújtott kérelmének visszautasításáról nyilatkoztak (Der Spiegel 2024; Hungary Today 2022).

Többszöri módosítások után 2024. augusztus 20-án egy kormányrendelet jelentősen korlátozta az ukrainai menekültek ellátásának rendszerét: szállás és étkezés csak azoknak a menedékes státuszúaknak jár, akik Ukrajna olyan megyéiből érkeztek, amelyeket a magyar kormány a háború által közvetlenül érintett megyéknek tekint, és amelyek listáját elvileg havonta frissítik, a gyakorlatban azonban az első hónapokban ez a frissítés elmaradt (Magyar Helsinki Bizottság 2024). Ezzel a rendelettel egy nagyon bizonytalan, folyamatosan változó helyzetet teremtettek, mert ezáltal akár havi rendszerességgel is változhat egy-egy menedékes státuszú ember vagy család helyzete, és az is kérdéses, hogy az ellátórendszer képes-e lekövetni ezt a változást (pl. a szállást és ellátást nyújtó szervezetek felé való elszámolással). A tanulmány írásának idején, 2024 végén az ukrainai háborúban a magyarok lakta Kárpátalja nem minősült a háború által érintett területnek, ugyanakkor a Magyarországon élő ukrainai magyarok nagy

¹ 86/2022. (III. 7.) Korm. rendelet az ideiglenes védelemre jogosultként elismert személyekkel kapcsolatos veszélyhelyzeti szabályokról és ezt erősíti meg a 9/2022. (III. 11.) számú EMMI egyedi utasítás is.

része olyan kárpátaljai szegény, gyakran roma menekült, akiknek a hazatérése politikai, biztonsági és megélhetési szempontból egyaránt kérdéses. Továbbá, a háború által közvetlenül érintett ukrainai területekről érkezőknek szállás és ellátás a Magyarországra érkezésüket követően 30 napig jár, kivéve a várandós nők, 18 év alattiak és a velük egy háztartásban élő egyik szülő, a fogyatékos-sággal élő emberek és gondozóik, valamint a 65 év felettiak, akik 30 napon túl, időbeli korlát nélkül kaphatnak szállást és étkezést. Emiatt a családok különböző státuszú családtagokból állhatnak aszerint, hogy jár-e nekik a lakhatási és ellátási támogatás, ami a családok szétválásával is járhat. Az új rendelkezés miatt több ezer menedékes státuszú és kettős állampolgárságú menekült helyzete változott meg gyökeresen, elveszítve addigi szállásukat és ellátásukat.

3. A kutatás háttere és módszere

Tanulmányunk alapját az ukrainai menekültek szükségletfelmérése, az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) megbízásából készült *Multi-Sector Needs Assessment (MSNA) 2023 (Több ágazatot érintő szükségletfelmérés 2023)* magyarországi felmérése adja (UNHCR 2023). A menekültek körében végzett kérdőíves kutatás adatfelvételét a TÁRKI, az adatok elemzését a szerzők végezték a UNHCR-ral együttműködésben. A magyarországi Menekültügyi Koordinációs Fórum (RCF) irányításával kidolgozott, több ágazatot érintő szükségletfelmérés adatokat szolgáltat a humanitárius tervezéshez, segít megérteni a menekültek változó szükségleteit és a különböző ágazatok szolgáltatási hiányosságait. Ezt a szükségletfelmérést a UNHCR a kelet-közép-európai régióban összesen 10 országban végezte el azonos kérdőívvel és hasonló módszertannal 2023-ban. A szükségletfelmérés releváns és összehasonlítható információkat szolgáltat a menekültek szükségleteiről több területen, valamint aktívan beépíti a menekültek visszajelzéseit, ezáltal a UNHCR operatív partnereit – civil, állami vagy önkormányzati szervezeteket – is támogatja abban, hogy tevékenységüket összehangolhassák a menekültek igényeivel. A 2023-as MSNA szükségletfelmérés a 2022-ben készült szükségletfelmérés (MSNA 2022) után a második ilyen jellegű vizsgálat Magyarországon.

A 2023 nyarán Magyarországon végzett, személyes kérdezésem alapuló MSNA-kutatás 682 ukrainai menekült háztartást és összesen 1511 háztartás-tagot vizsgált Magyarország 18 megyéjében, akik az orosz–ukrán háború 2022. februári kitérése után érkeztek, és különböző jogállásokban tartózkodtak hazánkban. Reprezentatív mintavételre nem volt lehetőség, mivel a Magyarországon élő menekültekről nem érhetőek el teljes körű adminisztratív adatok, így nem lehetséges a lekérdezett adatok súlyozása sem, de számos eszközzel és kvótával igyekezett a kutatás a lehető legjobban közelíteni a minta reprezentativitásához.

A kvótás mintavétel során három szempontot vettünk figyelembe: (1) állampolgárság (ukrán vagy ukrán–magyar kettős állampolgárság); (2) a menekültek lakóhelye (Budapest vagy Budapesten kívül Magyarországon más településen élő menekültek); illetve (3) lakóhelytípus (magánháztartás vagy közösségi szállás). A mintavétel különböző adatforrásokból indult ki, köztük a UNHCR 2022-es magyarországi menekült szükségletfelméréséből (MSNA 2022), a menedékes státuszúak földrajzi elhelyezkedésére vonatkozó statisztikákból, illetve a UNHCR évközi terepmonitorozásának adataiból és már meglévő ismereteiből a közösségi szállásokról, amit válaszadó-vezérelt mintavétel egészített ki. Ezen kívül 13 fókuszcsoporttal a különösen sérülékeny helyzetű társadalmi csoportok szükségleteit és tapasztalatait is felmérte a kutatás.

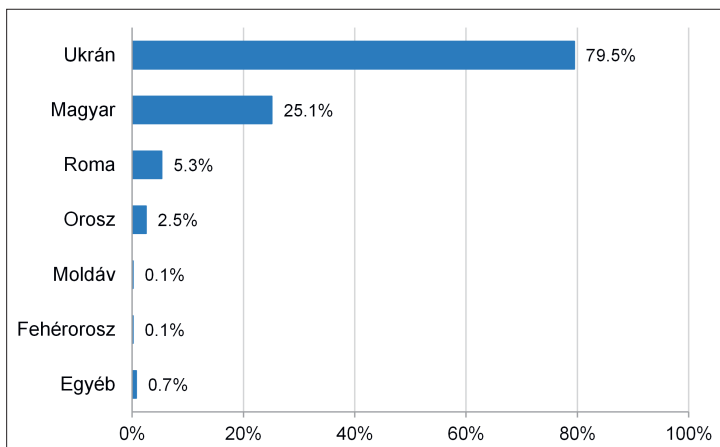
Az MSNA 2023 kutatás célja, hogy megismerje és megértse a Magyarországon élő menekült lakosság igényeit, az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés szintjét és a szolgáltatási hiányosságokat, valamint a menekültek prioritásait. A felmérés kiterjedt a demográfiai adatokra, az oktatásra, a védelemre (beleértve a gyermekvédelmet, a nemi alapú erőszakot, a szexuális kizsákmányolást és a visszaélés elleni védelmet), a gazdasági integráció és megélhetés témakörére, az egészségügyre (beleértve a mentális egészséget is), s végül a lakhatásra. A kutatás széleskörű tematikus lefedettségé miatt ebben a tanulmányban a vizsgálat főbb megállapításait mutatjuk be.

4. Az ukrain menekültek demográfiai jellemzői

Az országos kérdőíves kutatás minden válaszadója ukrán állampolgár (ez a kutatásban való részvétel egyik kritériuma volt), 18,3%-uk magyar állampolgársággal is rendelkezik, továbbá 0,6%-uk orosz, 0,1–0,1%-uk román, illetve lengyel állampolgár (is). Az egyes háztartástagok saját besoroláson alapuló nemzeti-etnikai identitásának háztartási szintű összegzésével létrehozott mutató szerint 2023 nyarán a Magyarországra menekültek háztartásainak 80%-a ukrán, 25%-a magyar, 5%-a roma, 2,5%-a pedig orosz (további 1%-uk egyéb nemzetiséget jelölt meg). Mivel egy-egy háztartástag vagy a háztartások tagjai összességében több identitást is megjelölhettek, így ebben a kérdésben 100%-nál magasabb összesített eredményt kapunk (1. ábra).

A menekültek háztartásainak többségében legnagyobb arányban elsődlegesen vagy kizárólag az ukrán nyelvet használják (29%), vagy hozzávetőlegesen azonos mértékben az ukrán és az orosz nyelvet vegyesen (27%), míg a háztartások 18%-ában jellemzően csak az orosz. A magyar nyelvet használók aránya 26%, míg a roma nyelvet további 1% említette. A magyar és roma identitásúak túlnyomórészt Kárpátaljáról érkeztek: a magukat magyar származásúnak valló

1. ábra. Az ukrainai menekült háztartások nemzetiségi-etnikai identitása Magyarországon, 2023 (%)

Forrás: UNHCR MSNA Magyarország 2023. Esetszám: N=682.

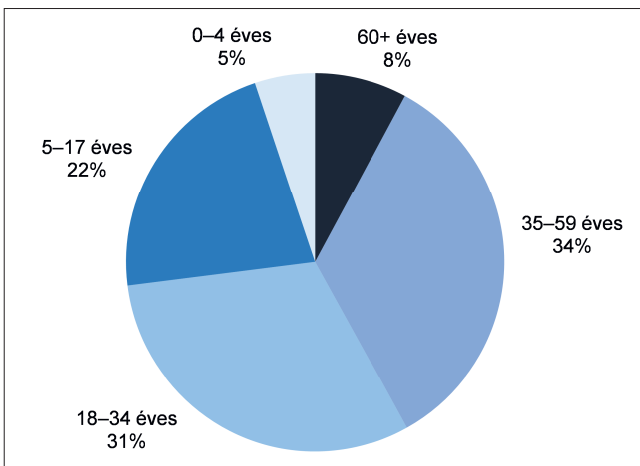
Megjegyzés: Az identitásra vonatkozó válasz a háztartástagok saját besorolása alapján történt, több válasz volt adható. A többes identitású háztartástagok vagy a többféle identitással rendelkező háztartástagokból álló háztartások miatt az összesített eredmény magasabb 100%-nál.

menekültek 99%-a, a romák 94%-a. A magyar menekültek 95%-a beszél otthon magyarul, a romák háromnegyede (75%) a magyart, egyötödük (19%) pedig a roma nyelvet használja otthon. Szintén jelentős a különbség a jogállás tekintetében: míg a magukat magyarnak tekintő válaszadók 61%-a, addig a roma menekültek 28%-a rendelkezik az ukrán mellett magyar állampolgársággal is.

A felmérésben részt vevő minden harmadik háztartás (36%) Kárpátaljáról, míg minden tizedik a Kijevi vagy a Harkivi területről (oblasztból), és ennél valamivel kisebb arányban a Donecki (7%), illetve a Dnyipropetrovszki területről (6%) érkezett. A válaszadó ukrainai menekültek² kétharmada (67%) nő, egyharmada (33%) férfi. Korosztály szerint a középgeneráció (35–59 évesek) valamelyest nagyobb arányban (51%) van jelen, mint a fiatalabbak (18–34 évesek, 41%). A nemek közti különbséget a nők kor szerinti megoszlása okozza, mivel a férfiak között megegyezik a fiatalabbak és a középkorúak aránya (15% és 16%). A válaszadók között a 60 évesnél idősebbek aránya 9%, körükben is magasabb a nők aránya.

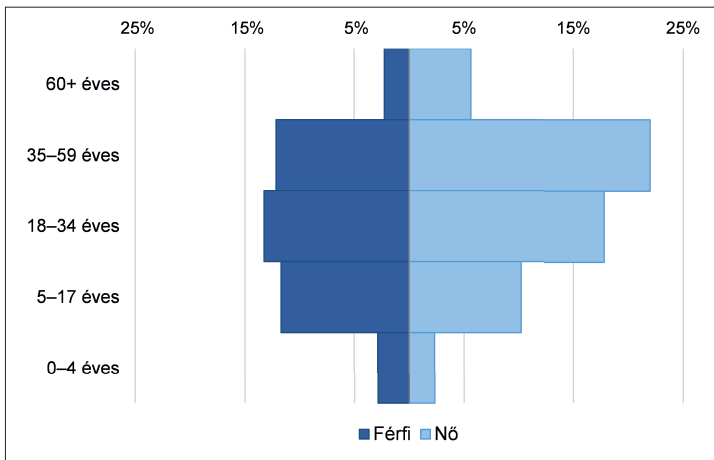
² Ezek az arányok nem a menekültek háztartásaiban élő összes személyre, hanem a válaszadókra vonatkoznak.

2. ábra. Az ukrajnai menekült háztartások tagjainak korcsoportok szerinti megoszlása Magyarországon, 2023 (%)

Forrás: UNHCR MSNA Magyarország 2023. Esetszám: N=1511.

3. ábra. Az ukrajnai menekültek háztartástagjainak korfája nemek szerint Magyarországon, 2023 (%)

Forrás: UNHCR MSNA Magyarország 2023. Esetszám: N=1511.

1. táblázat. *Az ukrainai menekültek háztartásainak lakhelye megyék szerint Magyarországon, 2023 (%)*

Sor-szám	Megye	%	Sor-szám	Megye	%
1.	Budapest	33,3	10.	Győr-Moson-Sopron	3,4
2.	Hajdú-Bihar	8,8	11.	Heves	3,1
3.	Somogy	8,5	12.	Fejér	2,2
4.	Szabolcs-Szatmár-Bereg	7,6	13.	Bács-Kiskun	1,9
5.	Komárom-Esztergom	7,5	14.	Zala	1,8
6.	Borsod-Abaúj-Zemplén	7,2	15.	Nógrád	1,2
7.	Pest	4,8	16.	Békés	0,3
8.	Veszprém	4,7	17.	Tolna	0,1
9.	Jász-Nagykun-Szolnok	3,5	18.	Vas	0,1

Forrás: UNHCR MSNA Magyarország 2023 adatai alapján. Esetszám: N=682.

Megjegyzés: A kutatás során Baranya és Csongrád-Csanád megyékben nem készült interjú.

A menekültek háztartásaiban élők 58%-a nő, 42%-a férfi. Korcsoport alapján a háztartástagok 5%-a kisgyermek (0–4 éves), egyötöde gyermek és tinédzser (5–17 éves), egyharmada fiatal (18–34 éves), további egyharmada tartozik a középgenerációhoz (35–59 éves) és 8%-uk 60 éves vagy idősebb (2. ábra).

A férfiak és nők korosztályi megoszlásának összehasonlítása az alábbi korfa alapján egyértelműen megmutatja a nők magasabb arányát a kisgyermekek korcsoportján kívül minden korosztályban, különösen a fiatal és középgeneráció körében, ami természetesen a hadköteles férfiak hiányával magyarázható (3. ábra).

Az ukrainai menekültek átlagosan 2,2 fő háztartásban éltek 2023-ban, ami a régiós átlaggal (2,4 fő) összehangban volt, ugyanakkor számottevően alacsonyabb a 2022-ben mért 3,5 főnél.³ 2023-ban jelentős volt a háztartáslétszám tekintetében a különbség a munkavállalási engedéllyel (1,4 fő), illetve a menedékes státusszal Magyarországon élő menekültek (2,5 fő) között. A női többség ellenére csak a háztartások egyharmadában (32%) nő a háztartásfő. A háztartások több mint egyharmadában (36%) élnek gyermekek, 6%-ukban idősebb menekültek (60 év feletti), további 4%-ukban 25 év alatti, 9%-ukban pedig fogyatékkal élő a háztartásfő. A menekült háztartások 88%-a valamelyik magyarországi városban, 12%-a községben él. A megyék szerinti megoszlást tekintve minden harmadik válaszadó menekült háztartás Budapesten él (33,3%), amit Hajdú-Bihar, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Komárom-Esztergom és Borsod-Abaúj-Zemplén

³ A háztartáslétszám csökkenése azzal is összefügghet, hogy 2023-ban a kutatás a nyári iskolai szünet idejére esett, amikor az ukrainai menekült családok (női és gyermek háztartástagjainak) jelentős része hazautazott Ukrajnába családot látogatni.

megye követ (1. táblázat). Fontos azonban újra hangsúlyozni, hogy ezek az adatok nem reprezentatívak, mivel a menekültekről teljes körű adatbázis nem elérhető, ami a reprezentatív kutatás alapfeltétele.

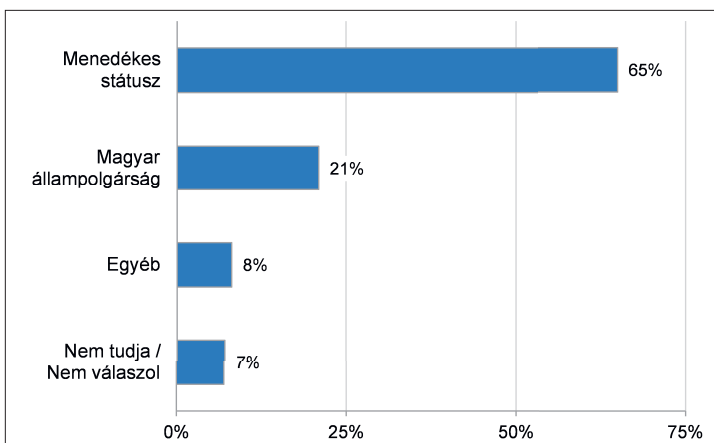
5. Jogi státusz

Másfél évvel a háború kitörése után, 2023 nyarán a Magyarországon élő ukrajnai menekültek döntő többségének (93%) volt ismert a jogi státusza, míg 7%-uk nem tudta vagy nem akarta elárulni azt. A háztartások kétharmada (65%) menedékes státusszal rendelkezett, egyötöde (21%) magyar állampolgársága révén erre nem volt jogosult, további 8%-nak egyéb érvényes jogállása volt (4. ábra).

A menedékes státuszra jogosult – azaz magyar állampolgársággal nem rendelkező – háztartások több, mint háromnegyede (77%) már rendelkezett menedékes státusszal a kutatás idején, 5%-uk beadott kérelme elbírálására várt, míg 7%-uk munkavállalási engedélye révén, 3%-uk pedig ideiglenes tartózkodási engedéllyel élt Magyarországon (a fennmaradó 8% nem válaszolt a jogi státuszáról szóló kérdésre).

A különböző jogi státuszokkal kapcsolatban többféle nem várt hatás is jelentkezett. A menedékes státusz esetében váratlanul széles időszámban, 10 nap és 6 hónap között szóródott a benyújtástól kezdve a státusz megítélésének időtartama. A válaszadók és a hatóságok, illetve a szolgáltatást nyújtók körében egyaránt

4. ábra. Az ukrajnai menekültek háztartásainak megoszlása jogi státusz szerint Magyarországon, 2023 (%)

Forrás: UNHCR MSNA Magyarország 2023. Esetszám: N=682.

jelentős volt az információhiány a menedékes státuszhoz járó jogosultságokkal és juttatásokkal kapcsolatban, beleértve a pénzbeli támogatásokat, a lakhatást, az egészségügyi ellátást és a társadalombiztosítást. Még olyan eset is előfordult, hogy maguk a kormányhivatalok sem tudtak a menedékes státusz automatikus meghosszabbításáról, ami alapvető információnak számított ezen a területen. A menedékes státusszal járó szolgáltatások igénybevétele kapcsán a leggyakrabban az egészségügyi ellátással kapcsolatban merült fel nehézség, ami számos esetben a kórházi vagy járóbeteg-ellátás részleges vagy teljes elmaradásával, illetve annak a magánegészségügyben való megoldásával zárult. Mindez azért különösen fontos, mert a magyar állampolgársággal rendelkező ukrainai menekültek elvileg a menedékes státuszúakkal azonos jogokkal rendelkeztek, de a gyakorlatban, különösen az egészségügyi ellátás terén ezt a jogosultságukat gyakran nem tudták érvényesíteni, ahogy erről a későbbiekben még szó lesz (lásd a tanulmány 8. fejezetét).

6. Foglalkoztatás, jövedelem, lakhatás

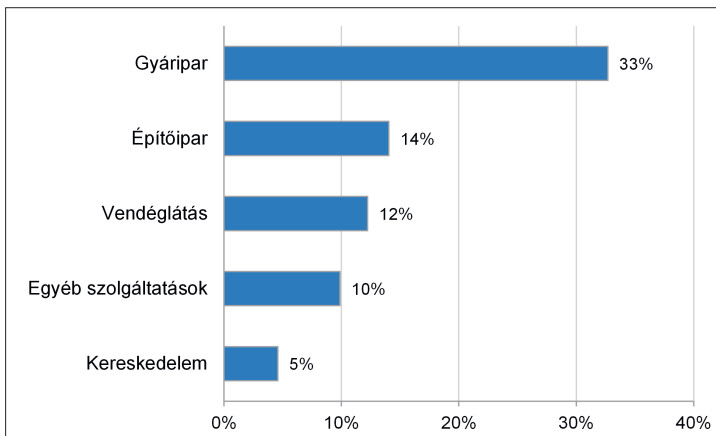
A menekültek integrációjának legfontosabb indikátorai közé tartoznak a munkaerőpiaci helyzet, a jövedelemszint és -források, illetve a lakhatási körülmények. A felmérés szerint a 16–64 éves, aktív korú háztartástagok 71%-a foglalkoztatott, 9%-uk munkanélküli⁴ volt 2023 nyarán. Az előbbi adat csak egy kevéssel marad el a teljes magyar népességre vonatkozótól, amely 2023-ban átlagosan 74,8% volt (KSH 2024a). A munkanélküliek aránya azonban több, mint kétszer olyan magas, mint a teljes népességben (2023-ban átlagosan 4,1%, KSH 2024b)⁵. Azok az ukrainai menekültek, akiknek az adatfelvétel idején volt munkájuk, legnagyobb arányban (33%) a gyáriparban dolgoztak, illetve számottevő volt még az építőiparban (14%) és a vendéglátásban (12%) elhelyezkedők aránya is (5. ábra). A munkakeresést nehezítő tényezők között első helyen a magyar nyelv ismeretének hiánya áll, a megkérdezettek több mint fele (59%) említette ezt. Közel egyötödük számára gondot okozott a megfelelő (17%) vagy a szakértelműkhöz illő (14%) munkalehetőségek elérhetősége, vagy bizonyos (pl. képesítést igazoló) okmányok hiánya (17%) (6. ábra).

A háztartások mintegy 70%-ának munkából származó jövedelem volt a fő megélhetési forrása. Állami (azaz magyar és/vagy ukrán állami forrásból származó) szociális juttatásokat ugyan a Magyarországra érkezésétől 2023 nyaráig

⁴ Ez az arány a munkaerőpiacon aktívak arányában értendő.

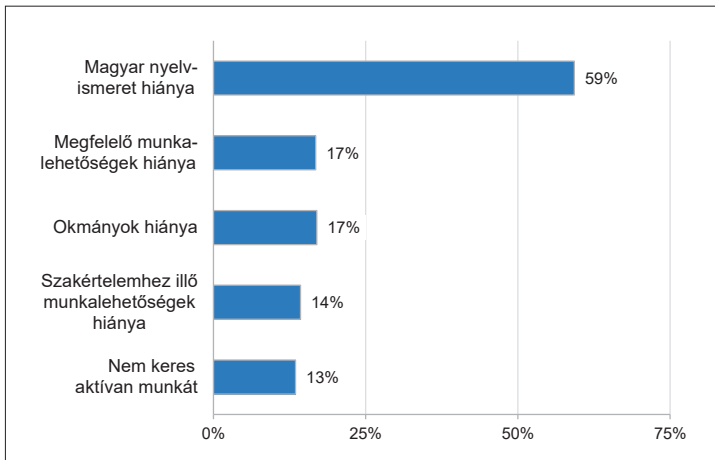
⁵ Mind a foglalkoztatási ráta, mind a munkanélküliségi ráta esetében van eltérés a KSH és a tanulmány által használt számítási mód között: a foglalkoztatási rátát a KSH a 15–64 évesekre számítja, a munkanélküliségi rátát pedig a 15–74 évesekre. A tanulmány által használt referenciacsoport mindkét mutató esetében a 16–64 éves háztartástagokra vonatkozik.

5. ábra. A foglalkoztatott háztartások megoszlása az ukrajnai menekültek körében szektorok szerint Magyarországon, 2023 (%)

Forrás: UNHCR MSNA Magyarország 2023. Esetszám: N=719.

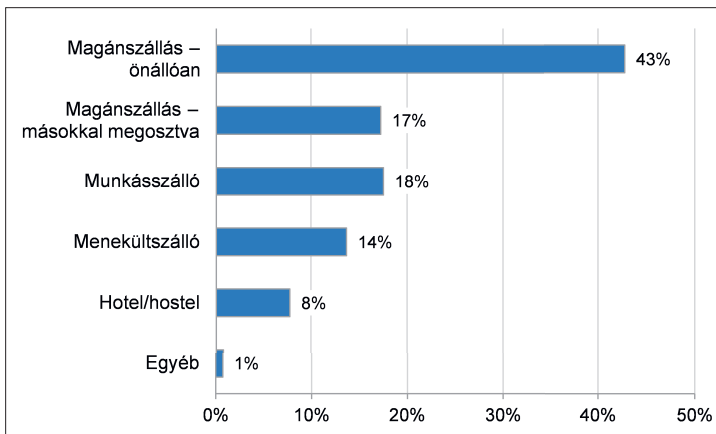
6. ábra. Az ukrajnai menekültek munkakeresését nehezítő tényezők Magyarországon, 2023 (%)

Forrás: UNHCR MSNA Magyarország 2023. Esetszám: N=631.

Megjegyzés: A kérdésre több válasz volt adható.

7. ábra. Az ukrajnai menekültek háztartásainak lakhely típusa szerinti megoszlása Magyarországon, 2023 (%)

Forrás: UNHCR MSNA Magyarország 2023. Esetszám: N=682.

több mint a háztartások fele (56%) kapott, ám a felmérést megelőző hónapban már csupán kevesebb mint egyharmaduk (28%) részesült belőle. Ebből a magyar államtól érkező támogatásokhoz az országban tartózkodás kezdetétől számítva 52% jutott hozzá, míg az adatfelvételt megelőző egy hónapban 26%. Ez az adat is utal arra a 2023 óta csak fokozódó trendre, hogy egyre szűkülnek az ukrajnai menekültek támogatására fordított források (lásd pl. a 2. fejezetben részletesen bemutatott 2024. augusztusi, a menekültek ellátási rendszerének jelentős szűkítéséről szóló kormányrendeletet). Minden jövedelemforrást figyelembe véve az ukrajnai menekültek körében az egy főre jutó havi átlagjövedelem 2023 nyarán 144 000 Ft volt, ami lényegesen alacsonyabb, mint az országos, egy főre jutó nettó jövedelemre vonatkozó adat⁶, amely 2023-ban átlagosan 212 000 Ft volt⁷.

A menekültek túlnyomó többsége magánháztartásban élt, vagy önállóan (43%), vagy más háztartásokkal együtt (17%). Közösségi szálláson (menekültszállóban vagy hostelben) és munkásszállón is mintegy egyötödük (22%, illetve 18%) lakott másfél évvel a háború kezdete után (7. ábra). Ezek az adatok lényegesen más képet mutatnak és az integráció előrehaladottabb szakaszát jelzik, mint

⁶ KSH STADAT tábla 14.1. *Egy főre jutó bruttó és nettó jövedelem régió és településtípus szerint (Ft/fő/év)*, https://www.ksh.hu/stadat_files/jov/hu/jov0045.html.

⁷ A KSH-adattal való összehasonlíthatóságot korlátozó tényező, hogy a kérdőív háztartásjövedelemre irányuló kérdése nem specifikálta, hogy bruttó vagy nettó jövedelemre vonatkozik-e.

amit néhány hónappal a háború kitörése után, 2022 nyarán mértek: ekkor még a menekültek nagy része közösségi szálláson lakott, és csupán egyharmaduk élt magánháztartásban (UNHCR 2022).

7. Szolgáltatásokhoz való hozzáférés: oktatás és egészségügy

A menekültek szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek egyik legfőbb akadályát a nyelvi nehézségek jelentik. Az oktatás esetében ehhez hozzájön még az a tény, hogy a menekültek számottevő része nem tervezett végleg Magyarországon maradni a 2023-as kutatás idején, hanem a háború befejeződése után vissza szeretett volna térni Ukrajnába. Ezek a tényezők járulnak hozzá ahhoz, hogy az adatfelvétel idején az iskoláskorú gyermekek igen magas aránya, 21%-a nem volt beíratva, vagy nem járt iskolába. Ennek az volt az oka, hogy a Magyarországon iskolába nem járó gyerekek 69%-a az ukrán iskolarendszerben vesz részt távoktatásban, és ez számos esetben a magyar iskolai oktatás időszávjában történt, így sok ukrán gyerek inkább az ukrán távoktatásban vett részt. 26%-ukat pedig a már említett nyelvi akadályok korlátozták ebben. Az is gyakori megoldás, hogy a gyerekek egyszerűen vesznek részt a magyar jelenléti oktatásban és az ukrán távoktatásban, ez az iskoláskorú gyerekek 30%-át érintette a 2022–2023-as tanévben. Ugyanakkor a foglalkoztatásban, oktatásban és képzésben részt nem vevő fiatalok (16–24 évesek) aránya 13% volt, amely magasabb, mint a teljes magyarországi népességre vonatkozó adat (2023-ban a 15–24 évesek körében 9,8%⁸).

Egészségügyi ellátásra a megkérdezett háztartások 45%-ának volt szüksége az adatfelvételt megelőző hónapban. Közülük 12% nem jutott hozzá a számára szükséges ellátáshoz, amely a 2023-as magyarországi adat (2,5%)⁹ majdnem ötszöröse. Ennek főbb okai a válaszadók szerint a nyelvismeret hiánya, az egészségbiztosítás (társadalombiztosítás) hiánya, továbbá az, hogy nem tudta kifizetni a költségeket, nem kapott időpontot, valamint a magyar egészségügyi rendszerben való eligazodással kapcsolatos nehézségek voltak (erről részletebben lásd a tanulmány 8. fejezetét).

Az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés azért is kifejezetten fontos, mert a menekültek háztartásainak harmadában (32%) él krónikus beteg családtag. Ezen belül is különösen sérülékeny csoport a tartósan fogyatékos emberek: a menekült háztartások 7%-ában él valamelyik családtag fogyatékos-sággal, akiknek a legnagyobb aránya látássérült vagy járásukban korlátozott¹⁰.

⁸ Eurostat online adatbázis, lásd: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_ifse_20/default/table?lang=en.

⁹ Eurostat online adatbázis, lásd: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/hlth_silc_08/default/table?lang=en.

¹⁰ A *Washington Group on Disability Statistics* ajánlása szerinti definíció és kategóriák alapján.

8. A menekültek helyzetét nehezítő ellátási anomáliák

Az ukrajnai menekültek jogi, társadalmi, gazdasági és összességében integrációs helyzetét vizsgáló kérdőíves és fókuszcsoportos kutatásunk számos olyan, jellemzően rendszerszintű és nem egyedi paradox helyzetet tárt fel, ami hátrányosan érinti a menekülteket. Ezek többnyire nem szándékolt módon alakultak ki, s bár hamar kiderültek, ennek ellenére a politikai és jogi döntések, illetve az erőforrások tekintetében egyaránt kulcspozícióban lévő állami és hozzá kötődő egyéb intézményeknek mégsem sikerül érdemben segíteni ezeken a visszas helyzeteken, ami részben a korábbiakban szándékosan leépített menekültügyi ellátás hiányosságai miatt alakulhatott ki. Ezek az anomáliák a menekültek életminőségét alapjaiban és döntően negatívan befolyásolták, elsősorban a lakhatás, az egészségügy, az oktatás, a szociális ellátás és támogatások, illetve általában a szolgáltatásokhoz és információhoz való hozzáférés területén.

Ez utóbbi, az információhiány minden érintett szolgáltatási területet átszótt, még azokon a szinteken is, ahol ez nem történhetne meg. A leginkább paradox az, hogy a menedékesek, illetve a magyar állampolgárságuk miatt menedékes státusszal nem rendelkező, de elvben azzal megegyező jogokkal rendelkező menekültek jogállásával és a nekik járó szolgáltatásokkal, támogatásokkal számos esetben még egyes kormányhivatalok, egyéb állami és önkormányzati hivatalok sem voltak tisztában még a háború kitörése után egy-másfél évvel sem, de ugyanez igaz számos egészségügyi intézményre is. Az sem meglepő ennek fényében, hogy ha maga a kormányhivatal vagy más intézmény sem mindig ismeri a jogi kereteket, akkor maguk az érintettek, a menekültek is jelentős információhiányban kénytelenek a napi ügyeiket intézni és jogaikat érvényesíteni.

Ehhez kapcsolódó további elemi szintű, az élet szinte minden területére kiható anomália a tolmácsolás, fordítás elégtelensége akár olyan alapvető vagy sürgősségi szolgáltatások igénybe vétele esetén, mint például az egészségügyi ellátás, szociális támogatások intézése vagy az oktatás. Természetesen az ukrán vagy orosz nyelvi tolmácsolási vagy fordítói kapacitás erősen korlátos, egy térben és időben rugalmasan elérhető hálózat kiépítése rövid idő alatt még a digitális eszközök használatával is csak korlátozottan oldható meg, de úgy tűnik, hogy a probléma orvoslásának rendszerszintű megoldására komoly szándék se volt annak ellenére, hogy természetesen voltak intézmények, szolgáltatók és állami támogatásból is működő segélyszervezetek, amelyek a tolmácsolást valamilyen szintig biztosítani tudták. Ugyanakkor nagyon jellemző volt (különösen a menekültválság első időszakában) a civil, önkéntes, spontán segítségnyújtás téren is. A tolmácsolás mellett számos más területen szintén ugyanezek az erőforrás-hiányos civil, önkéntes, spontán segítők próbálták kompenzálni az állami ellátás hiányosságait, ami részben a menekültellátás rendszerszintű leépítéséből fakad. Ez azonban arra is utal, hogy ezek az önkéntes és civil tolmácsok jelentős

tartalékként elérhetőek lettek volna a tolmácsolási szolgáltatás szélesítése esetén. Összességében a nyelvi nehézségek problémája a meglévő, sokszor sporadikus és kiszámíthatatlanul elérhető tolmácsolási kapacitások és az egyéni, gyakran online fordítóprogramokra alapozott megoldások mellett a vizsgált másfél évben rendszerszinten, és főleg a magánháztartásokban vagy munkásszállón élő menekültek számára megoldatlan maradt. A magyarnyelv-tanfolyamok kínálati és keresleti oldala is igen szűkös volt, az ukrán vagy orosz nyelvű felnőttek munka és család mellett jellemzően még akkor is várhatóan nem megtérülő befektetésnek tartották a magyar nyelv megtanulását, ha lett volna számukra időben és térben elérhető tanfolyam, de ilyeneket eleve kevés szervezet és csak rövid időtartamra kínált. Ebből kifolyólag a menekültek nagy részének eleve nem is volt esélye arra, hogy eldönthesse, nekikezd-e a magyar nyelv tanulásának vagy sem.

A menekültek legnagyobb nehézségként a megélhetési költségek fedezését és az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést említették. A megélhetési költségek előteremtése egy komplex ügy, hiszen szükségszerűen befolyásolja a munkavállalás, a munka és a család (a gyermekek ellátásának) összehangolása, a megfelelő lakhatás és általában a megélhetési költségek (élelmiszerek, utazás, lakhatással kapcsolatos költségek) fedezése, mindez ráadásul egy kivételesen magas inflációjú időszakban, ami a lakhatási és élelmiszerárakban különösen erősen érvényesült. Az állam által a menedékeseknek biztosított havi létfenntartási támogatás 22 800 Ft, gyermekenként pedig további 13 700 Ft, így munkajövedelem nélkül csak az állam által biztosított, jellemzően távoli, infrastruktúra-hiányos területen található és nagyon alacsony minőségű, zsúfolt lakhatásban, azaz a menedékeseknek ingyen járó közösségi szállásokon és az ahhoz kapcsolódó étkezési ellátással lehetett túlélni, de annál magasabb életszínvonalat és önálló élet felépítését még itt sem lehetett elérni.

A lakhatás terén eleve óriási különbségek alakultak ki a menekültek körében. Ezek a különbségek részben rendszerszintűek, így például alacsony érdekérvényesítésű és alacsony iskolázottságú társadalmi csoportok, különösen a romák esetében jellemző, hogy rossz minőségű és gyakran távoli tömegszállásokon ragadtak, míg a magasabb érdekérvényesítő képességű társadalmi csoportok jellemzően jobb minőségű lakáshoz jutottak. Ugyanakkor a lakhatásbeli különbségek részben a véletlen folytán is alakultak, így még a magasabb érdekérvényesítési képességű csoportokon belül is gyakran a szerencse döntött abban, hogy ki kap szíveségi lakhatást jó helyen, ki jut egy-egy segélyszervezettől hosszú távon valódi segítséget jelentő lakhatási és megélhetési támogatáshoz, és ki szorul be családjával egy-egy munkásszálló vagy közösségi szállás egyetlen szobájába akár évekre. A magánháztartásban élők a megfizethető lakásbérszinttel és a megfelelő bérrel és munkakörülményekkel járó munkalehetőséget kínáló környék csapdájában ritkán találtak kielégítő megoldást, amit gyakran a

lakást kiadó magánszemélyek elzárkózása, akár diszkriminatív hozzáállása is nehezített, amiről számos ukrain menekült számolt be. A háború kitörésétől időben távolodva egyre többen munkásszállóra való költözéssel oldották meg a lakhatást és munkavállalást egy lépésben. Ez azonban jelentős kompromisszumokkal járt, főleg a kisgyerekes családok számára, akik már a munkásszállóra költözéskor is tisztában voltak azzal, hogy ez a lakhatási forma nagyon nem megfelelő kisgyermek számára.

A lakhatás mellett a szociális ellátások és támogatások megszerzése sokaknak még akkor is nehéz volt, ha a menedékes státuszú vagy magyar állampolgársággal rendelkező menekült elvileg jogosult rá. A támogatás összege nagyon alacsony, és bizonyos speciális szükségletek esetében nem jár a menekülteknek. Így például az akár gyermekkorú, akár felnőtt korú fogyatékos gyerekével élő vagy más családtagot teljes időben ápoló menekült nem kap ezen a jogcímen támogatást, miközben épp ápolási kötelezettsége miatt nem tud munkát vállalni.

Az egészségügyi ellátás igénybevétele egy másik kiemelten fontos pont, ami a legtöbb menekült család életében leküzdendő akadályként jelent meg, amennyiben el akarták kerülni a magánegészségügyet, ami számukra még a helyi lakosokhoz képest is különösen megerhelő lenne anyagilag. Az egészségüggyel kapcsolatos anomáliák mögött is többféle, jogérvényesítési, nyelvi, hozzáférési és minőségi probléma halmozódása áll. A jogérvényesítési probléma az információhiányos helyzetből fakad, gyakran se az ellátó egészségügyi intézmények, se az ellátandó menekültek nem voltak tisztában a jogi keretekkel, vagy ha mégis, akkor se tudták érvényesíteni az egészségügyi ellátáshoz való jogukat, ha az adott kórház, szakrendelő vagy orvos nem volt eléggé tájékozott, illetve együttműködő. Mindez gyakran az ellátás megghiúsulásához vagy csak részleges ellátáshoz vezetett, ami után a legtöbb menekültnek a magánegészségügy szolgáltatásainak igénybevétele nem volt valódi alternatíva. Ezt a helyzetet csak tovább erősítette a már említett nyelvi probléma és a tolmácsok alacsony száma. A jogérvényesítési probléma az ukrán–magyar kettős állampolgársággal rendelkező menekültek esetében különösen gyakori volt: hiába jár nekik törvény szerint ugyanaz az egészségügyi ellátás, mint a menedékeseknek, a gyakorlatban általában velük szemben az elvárás ugyanaz volt, mint más magyar állampolgárok esetében: tajkártyával kellene rendelkezniük, amihez bejelentett munkaviszonyra vagy legalább egy éves állandó lakcímmel lett volna szükségük. Ez azonban sokukkal szemben, különösen a menekülésük utáni kezdeti időszakban, nem volt reális elvárás. Az egészségügyi ellátás hozzáférhetőségét és minőségét részben a fenti, jogérvényesítési vagy nyelvi anomáliák korlátozták, részben pedig a magyar egészségügyi ellátórendszer általános problémái: a túlterheltség, az alulfinanszírozottság, az orvosi és szakellátási létszámihiány, a várólisták és részben ezek eredőjeként gyakran az elvárhatónál felületesebb vagy gyengébb színvonalú

ellátás. Mindez hatványozottan sújtotta azokat a magyarul nem beszélő, a magyar egészségügyi rendszert és annak alternatív megoldásait és kiskapuit nem ismerő ukrainai menekülteket, akik így gyakran egyszerűbb és ellátásilag biztonságosabb megoldásként a háborús terhelés alatt álló ukrainai egészségügyi rendszert vették igénybe. Ennek gyakorlati megvalósítása az online videós vizittől, az így felírt és ismerős által Ukrajnából elhozott gyógyszereken át az Ukrajnában való kezelésig terjedt, már annak, aki ezt megtehetette. Az ukrainai egészségügy igénybevétele nem pár egyedi, anekdotikus eset, hanem számos, egymástól független forrásból származó beszámolón alapuló, nagy számban előforduló és rendszerszintű megoldása volt a Magyarországon élő ukrainai menekülteknek. A magyar menekültellátás és egészségügyi rendszer kritikáját mint cseppben a tenger mutatja az a nem kivételes eset, amikor egy 70 éves menekült férfit (aki egy budapesti egyetemi kollégiumban élt feleségével már egy éve) az otthoni, harkovi orvosa keresett meg online azzal, hogy más menekülttől hallott a rossz magyar egészségügyi ellátásról, és ezért javasolja, hogy online tartva a kapcsolatot folytassák a kezelésének azon részét, amit ilyen módon lehet.

A menekültellátás rendszerszintű hiányosságaira és az eleve halmozottan hátrányos helyzetű menekülteket érő általános diszkriminációra összességében tökéletesen rámutat a kárpátaljai, döntően magyar nyelvű roma menekülteknek a többi menekültnél alacsonyabb minőségű vagy hiányos ellátása. A szisztematikus diszkriminációra utaló jelek már érkezésük pillanatában egyértelműek voltak: a menekültek fogadására létesített állami központban (BOK-csarnok) az első pillanattól elkülönítetten kezelték a romákat, legyenek azok kis vagy nagy létszámú családok, szegényebbek, vagy sem. Mindez annak ellenére történt, hogy az elkülönítést a helyzetet kezelő állami szerv általában a nagy létszámú családok okozta logisztikai nehézségekkel indokolta. A romáknak így egyáltalán nem volt lehetősége elkerülni a hivatalos menekült beléptetési rendszer keretei között a szinte biztosan rosszabb minőségű, távoli, izolált és zsúfolt lakhatási körülményeket, és helyette az önkéntes civilek által koordinált vagy a hivatalos segélyszervezetek által nyújtott, jobb minőségű lakhatási megoldásokban vagy támogatásokban részesülni. Ennek részben az is az oka, hogy e civil szervezetek körében is előfordult diszkriminatív gyakorlat a romáknak kínált (vagy nem kínált) lakhatási megoldások kapcsán, amelyet szintén a nagy létszámú családokra való hivatkozással tettek meg. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy általában a civil, nem állami szervezetek diszkriminatív gyakorlata nem volt általános, de nem is volt sporadikus.

Összességében általános gyakorlatnak tekinthető, hogy a roma menekültek esetében jellemzően rosszabb körülmények között, egy menekültszálló vagy esetleg egy munkásszálló egyetlen szobájában él egy egész család, közös fürdő- és konyahasználattal, gyakran mindentől távol eső, közlekedéssel, munkalehe-

tőségekkel és egyéb infrastruktúrával rosszul ellátott helyszínekre beszorulva, szegregáltan, más hasonló helyzetű romák között. Azok a családok, amelyek ebből kitorve megpróbálnak önállóan lakást bérelni, azok a magyar lakáskiadási piacon sem ismeretlen, diszkriminatív gyakorlatba ütközhetnek.

A lakhatás mellett a romák az egészségügyi ellátás és az oktatás területén is jeleztek nehézségeket egyrészt a hozzáférés, másrészt a minőség terén. Az oktatással kapcsolatos nehézségek kapcsán az iskolai zaklatás (*bullying*) is visszatérő téma volt, ugyanakkor a különböző válaszadói csoportok saját tapasztalatai és környezetük elmondása alapján a roma diákok mind elszenvető alanyként, mind pedig aktív alakítóként is megjelentek ebben. Összességében a roma menekültek és nem roma környezetük közti társadalmi feszültségek visszatérő elemei voltak a romákkal készült fókuszcsoportos kutatásnak.

Az Ukrajnából érkező roma menekültek helyzetét a diszkrimináció mellett számos egyéb faktor is nehezítette, ami nemcsak a romákra, hanem általában a hátrányos helyzetű, alacsony iskolázottságú, szegényebb társadalmi csoportokra jellemző. Ez egy komplex társadalmi deprivációs helyzet, ami az alacsony iskolázottsággal, ebből fakadóan a nagyon korlátozott vagy bizonytalan munkalehetőségekkel (ezen belül részben a családi kötelezettségeik és a nagyobb háztartások miatt a munkaerőpiacról hosszabb ideig kieső nők helyzetével) függ össze, ami rosszabb lakhatási, egészségi és szociális helyzetet és összességében generációkon átívelő jövedelmi szegénységet okoz. Ennek megtörése egy hosszú távú társadalmi integrációs stratégiával érhető csak el, míg a menekültek ellátásának rövidebb időtávú logikájában ez egy megoldhatatlanul összetett helyzet.

9. Összegzés

Összességében a Magyarországon élő ukrainai menekültek szükségletfelméréséről szóló, MSNA 2023 kutatás az addig a háború kezdete óta eltelt másfél évben a minden korábbit felülmúló mértékű állami, segélyszervezeti és civil, önkéntes támogatások mellett is számos rendszerszintű problémára mutatott rá. Ennek eredője, hogy az ukrainai háború kirobbanásának idejére a magyar állam már évekkel korábban megszüntette a menekültellátást az általános migránsellenes politikai keret elemeként. A háború kitörése és az ezt azonnal követő, történelmi léptékben is példátlan mértékű menekültválság gyakorlatilag váratlanul és felkészületlenül érte a menekültellátását leépítő országot: a menekültválság legintenzívebb, kezdeti szakaszában kellett volna gyors és hatékony megoldásokat létrehozni, ami csak korlátozottan és jelentős ellátásbeli hiányosságokkal sikerülhetett. Ez számtalan nem várt és többnyire nem szándékolt anomáliához vezetett, amelynek valódi vesztesei az eleve halmozottan hátrányos helyzetben

lévő háborús menekültek voltak. Továbbra is nyitott kérdés, hogy a Magyarországon maradt ukrainai menekültek hosszú távú integrációjának segítésében a UNHCR menekültek szükségletfelmérésére készült kutatás tapasztalatainak a felhasználására van-e igény és lehetőség.

Irodalom

- Der Spiegel (2024): Tausende Verdachtsfälle auf Sozialbetrug. Zweifel an Staatsangehörigkeit ukrainischer Flüchtlinge [Számos szociális csalás gyanúja merült fel. Kétségek az ukrán menekültek állampolgárságával kapcsolatban]. Der Spiegel weboldala, 2024. febr. 23., <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/sozialbetrug-tausende-verdachtsfaelle-zweifel-an-staatsangehoerigkeit-ukrainischer-fluechtlinge-a-2a0252f0-5d55-4aa9-a4d6-511ca bd12879>, (Letöltve: 2024. 10. 08.)
- EASO – European Asylum Support Office (2018): EASO Practical Guide: Qualification for international protection. Luxembourg: Publication Office of the European Union, <https://euaa.europa.eu/easo-practical-guide-qualification-international-protection>.
- Hungary Today (2022): Ukrainian citizens with Hungarian passport cannot expect assistance in Czech Republic. Hungary Today weboldala, 2022. ápr. 19., <https://hungarytoday.hu/ukrainian-citizens-refugees-hungarian-passport-assistance-czech-republic/>, (Letöltve: 2024. 10. 08.)
- Korkut, U. – R. Fazekas (2023): The ruptures and continuities in Hungary’s reception policy: The Ukrainian refugee crisis. Central and Eastern European Migration Review, Vol. 12, No. 1., 13–29. p., DOI: <https://doi.org/10.54667/ceemr.2023.10>.
- KSH (2024a): KSH Gyorstájékoztató. Foglalkoztatottság, 2023. december. Központi Statisztikai Hivatal honlapja, 2024. jan. 26., <https://www.ksh.hu/gyorstajekoztatok/fog/fog2312.html>.
- KSH (2024b): KSH Gyorstájékoztató. Foglalkoztatás és munkanélküliség. Központi Statisztikai Hivatal honlapja, 2024. jan. 26., <https://www.ksh.hu/gyorstajekoztatok/mun/mun2312.html>.
- Magyar Helsinki Bizottság (2024): Tájékoztató az Ukrajnából menekülő ukrán–magyar kettős állampolgároknak. Magyar Helsinki Bizottság honlapja, 2022. jún. 7. és 2024. nov. közötti időszak, <https://helsinki.hu/tajekoztato-az-ukrajnabol-menekulo-ukran-magyar-kettos-allampolgaroknak/>.
- OECD (2024): International Migration Outlook 2024. Paris: OECD Publishing., DOI: <https://doi.org/10.1787/50b0353e-en>.
- Tóth J. – Bernát A. (2022): Menekültválság 2022-ben: Az Ukrajna elleni orosz agresszió menekültjeinek magyarországi fogad(tat)ása. In: Kolosi T. – Szelényi I. – Tóth I. Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 2022. Budapest: TÁRKI, 347–367. p.
- UNHCR (2022): Hungary: Multi-Sector Needs Assessment (November 2022). United Nations High Commissioner for Refugees, Regional Refugee Response for the Ukraine Situation, <https://data.unhcr.org/en/documents/details/97062>.
- UNHCR (2023): Hungary: Multi-sector needs assessment. Final report – December 2023. United Nations High Commissioner for Refugees, Regional Refugee Response for the Ukraine Situation, <https://data.unhcr.org/en/documents/details/105324>.